

Dambreuk in Duitsland?

Een mooi moment in de Duitse verkiezingscampagne was het TV-duel tussen Stoiber en Schröder op de publieke zenders. Stoiber, de Beier met een steil-Pruisische uitstraling, plaatste harde (en te rechte) aanvallen op de falende werkgelegenheids-politiek van Schröder en op zijn verzaken van de Duits-Amerikaanse vriendschapsbanden. Daarbij ging het er niet om dat Schröder tegen een oorlog met Irak zou zijn – Stoiber was daar zelf tamelijk onhelder over; rechtse Duitsers kunnen geen havikken zijn –, maar dat de Bondskanselier daarover niet met het Witte Huis gebeld, ge-sms-t of ge-emailed had, dat werd hem kwalijk genomen. Adenauer, Brandt, Schmidt en Kohl, zo beet Stoiber zijn opponent toe, zouden allang in de telefoon zijn geklommen.

Schröder, de Hannoveriaan met zuidelijke gemoedelijkheid, legde in het hele debat knap een acteursrol van de overspelige charmeur op de planken. ‘Okay, ik geef toe dat ik fouten heb gemaakt en ik snap dat je teleurgesteld bent, maar geef me nog een kans’.

Wat voor een Nederlander in het post-Fortuyn tijdperk vooral opvallend aan het debat was, is dat men zich in Duitsland nog de luxe kan veroorloven om over klassieke sociaal-economische vraagstukken als werkloosheid of de flexibilisering van de arbeidsmarkt te praten (Je zou bijna gaan terugverlangen naar een situatie van massawerkloosheid).

- 4 Criminaliteit, de illusie van de multiculturele samenleving, immigratie, de tekortkomingen van het gevestigde politiek-bestuurlijke bestel; aan al deze dingen werd geen woord vuil gemaakt.

Waar ligt dat aan? Is het een kwestie van een faseverschil tussen Duitsland en Nederland? Loopt Duitsland, vrij naar Heine, tien jaar achter? Waart de Duitse politiek-journalistieke klasse nog in vrolijke naïviteit rond waar het om dergelijke vraagstukken gaat? Of vormt Duitsland een *Sonderfall* in Europa, en gaat het populisme echt aan zijn deur voorbij?

Het waren precies deze en soortgelijke vragen die onlangs aan de orde kwamen bij een bijzonder Duits-Nederlands treffen in Hamburg. Onder de titel ‘Die rechts-populistische Wende in Europa. Neues holländisches Modell und deutscher Sonderweg?’ organiseerden het Duitse weekblad *Die Zeit*, het Duitsland Instituut van de Universiteit van Amsterdam en de eigen Wiardi Beckman Stichting een seminar voor politici, journalisten en wetenschappers.

Het leverde een boeiende confrontatie op, waarvan er veel te weinig plaatsvinden in het zich verenigende Europa. Meer van dit type bijeenkomsten van grensoverschrijdend politiek debat en je zou plotsklaps van je Eurosceptis zijn genezen. *Die Zeit*, helaas in het Duits, is misschien wel het beste krantentijdschrift van Europa, en vormt in zichzelf al het soort Europese debatruimte dat in ‘het Europees labrynth van Brussel’ zo node gemist wordt.

De Nederlandse delegatie, met het puikje van de multiculturalisme-denkers aan boord zoals Hendrik Jan Schoo, Paul Scheffer en Arie van der Zwan, gaf aan de Duitsers niets meer en minder dan een Fortuyn-cursus. Hoe de Fortuyn-revolte te beoordelen, wat is er in dat tolerante Nederland precies aan de hand? De Duitsers, de politieke redactie van *Die Zeit* aangevuld met allerhande wetenschappers, zaten op het puntje van de stoel en voegden, toch wat theoretischer van aard, interessante concepten en ideeën aan de Nederlandse discussie toe.

Er ontstond een fors onderling Duits debat over de vraag of Fortuyn-achtige verschijnselen zich ook in Duitsland zouden kunnen voordoen. De ene politoloog betoogde met omhaal van woorden dat zoiets in Duitsland zo goed als uitgesloten is. Je hebt de 5%-horde van het Duitse kiesstelsel, de loodzware stigmatiserende druk van het Verleden, je hebt het federalisme waarbij *Landes*-verkiezingen als politiek drukventiel optreden, er is de conformistische Duitse *Obrigkeits*-cultuur en zo nog wat.

Anderen zagen daarentegen in de gebeurtenissen in de kleine omringende landen groot brand-

CURSIEF

alarm voor Duitsland. Het is een kwestie van tijd en gelegenheid of ook in Duitsland treedt er een 'dambreuk' op.

Daardoorheen liep een ander debat. Is dat populisme eigenlijk wel rechts en gevaarlijk? Moet het niet veel eerder worden omhelsd als een belangrijke correctie op een vermolmd, uitgehold en feitelijk weinig democratisch politiek systeem?

Inmiddels — als u dit leest — kennen we de uitslag van de Duitse verkiezingen. Wie ook regeringsmacht in Duitsland krijgt, deze zal een grote verantwoordelijkheid op zijn schouders dragen. Want een populistische opstand der burgers in kleine landen mag dan zorgwekkend of verfrissend zijn, een populistische opstand van burgers in een land als Duitsland betekend niets minder dan een nachtmerrie. Vaarwel de Europese gemoedsrust over Duitsland, vaarwel het Europese eenwordingsproject.

RENÉ CUPERUS

WBS-medewerker en eindredacteur S&D

Het gelijk van de prins

Kroonprins Willem Alexander kreeg een wrang gevoel bij het aanschouwen van de 'koehandel' op de VN-top in Johannesburg over Duurzaamheid. De kroonprins verwoordde een mening die meer werd gehoord. 'Een top van vage beloften en herhalingen', aldus de *NRC*. Jan Pronk, aanwezig als speciaal gezant voor de VN, had het over 'een zesje' toen hij sprak over de behaalde resultaten. De NGO's spraken over een gemiste kans.

Het is makkelijk om met de kritiek van de maatschappelijke organisaties mee te gaan, en te zeggen dat de top helemaal niets heeft opgeleverd. Maar het feit dat er zoveel over verschenen is in de pers mag al winst worden genoemd. Ruim 60.000 mensen uit alle delen van de wereld zorgden ervoor dat de relatie tussen milieu en armoede zichtbaar wordt gemaakt. Bovendien dwong de top regeringsleiders uit het westen hierover uitspraken te doen. Dat is de winst van Johannesburg. Maar niet meer dan dat: er is veel níet bereikt.

De politieke leiders weten heus wel wat er moet

gebeuren voor een duurzame wereld. Het is de politieke wil die ontbreekt om hier ook echt werk van te maken. Het ontbreken van de politieke wil werd pijnlijk zichtbaar op de VN-Top. De maatregelen die nodig zijn om ontwikkelingslanden zicht te geven op een duurzame toekomst moeten vooral in het westen genomen worden. Bijvoorbeeld het afbreken van de handelsbelemmeringen zodat ontwikkelingslanden in staat gesteld worden om hun eigen economie op te bouwen.

De enige harde doelstelling die in Johannesburg werd bereikt is op het gebied van sanitaire voorzieningen. In het jaar 2015 moet het aantal mensen zonder sanitaire voorzieningen zijn gehalveerd. Nu is dat aantal 2,4 miljard mensen, dat moet dus terug naar 1,2 miljard. Verder zijn vooral goede bedoelingen uitgesproken, zoals 'de snelle achteruitgang van de biodiversiteit moet tegen 2010 significant zijn teruggedrongen' en 'de toegang tot elektriciteit moet worden verbeterd'.

Het 70 pagina's tellende slotdocument kent ook geen concrete plannen om een einde te maken aan de landbouwsubsidies in het rijke westen. En geen afspraken om een einde te maken aan de torenhoge schuldenlast waar veel ontwikkelingslanden onder gebukt gaan. De ontwikkelingslanden hebben na afloop in een verklaring de VN-top een 'discussie tussen doven' genoemd. Wil een VN-top in de toekomst nog serieus te nemen zijn, dan moet er wat gedaan worden aan het ambitieniveau en aan de slagkracht van de VN. Dit kan door afspraken bindend te laten zijn en door een strategische blik die de belangen van ontwikkelingslanden serieus neemt.

Op de top waren het vooral de 'Partnerships' tussen bedrijven, regeringen en NGO's die opvielen. Er zijn ruim 300 van deze samenwerkingsprojecten afgesloten. Deze partnerschappen, nieuw binnen VN-verband, laten zien dat bij ontwikkeling sprake is van een samenspel van vele actoren. Maar als deze worden uitgelegd als verdergaande invloed van het bedrijfsleven in ontwikkelingslanden, is wat overblijft van de top toch vooral een wrang gevoel. Mag ik me voor deze keer aansluiten bij onze kroonprins?

SJOERA DIKKERS

Directeur van de Evert Vermeer Stichting